

- Л. Ю. Посохової». Х. Раритети України, 2016. 226 с. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2016. Вип. 51. С. 190–191.
2. Бандурка О. М., Греченко В. А., Ярмаши О. Н. Становлення та розвиток міліції України (1921–1930 роки): історико-правове дослідження. Харків : Золота миля, 2015. 498 с.
3. Міністерство внутрішніх справ України: події, керівники, документи та матеріали (1917–2017 рр.) : у 6 т. / авт. кол. М. Г. Вербенський, О. Н. Ярмаши, Т. О. Проценко та ін. ; за заг. ред. А. Б. Авакова. Харків : Мачулин, 2014. Т. 2: Народне секретарство – Народний комісаріат внутрішніх справ радянської України (грудень 1917 – грудень 1922 р.). С. 828–834.
4. Греченко В. А. Агентурно-розшукова діяльність міліції УСРР у 1920-ті роки. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2016. № 3 (74). С. 84–95.
5. Петров П. Л. Два общих собрания. *Щит революционного порядка*. 1923. № 2. С. 45.
6. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). Ф. 6. Оп. 2. Спр. 394. Арк. 9.
7. Милицейская кузница. *Щит революционного порядка*. 1923. № 1. С. 37.
8. Во Всеукраинской школе комсостава милиции и розыска УССР. *Бюллетень НКВД*. 1925. № 2 (17). С. 36–39.
9. Иванов В. Милиция УССР за книгой. *На посту*. 1926. № 14. С. 560–563.
10. ЦДАВО України. Ф. 5. Оп. 2. Спр. 806. Арк. 17.

Одержано 26.03.2019

УДК 344.3

Євген Іванович ГРИГОРЕНКО,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри державно-правових дисциплін

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5305-1712>

НЕДОСКОНАЛІСТЬ ЧИННОГО ВІЙСЬКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЯК ЧИННИК ЗБІЛЬШЕННЯ ПИТОМОЇ ВАГИ ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ У СТРУКТУРІ ЮРИДИЧНО ЗНАЧУЩОЇ ПОВЕДІНКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ

Важливим аспектом забезпечення правомірної поведінки кожним військовослужбовцем є доступність відповідного законодавства, його зрозумілості. Крім того, правове регулювання повинно бути оптимальним з точки зору фіксації прав та обов'язків відповідних суб'єктів, воно має передбачати зрозумілі та органічні заходи юридичної відповідальності. Є. А. Моргуленко звертає увагу на те, що відсутність низки необхідних нормативних актів, слабе використання чинного законодавства, неефективна взаємодія органів військового управління та військової юстиції, невідповідність правової бази, що регулює військові відносини реальному положенню справ у збройних силах та у першу чергу загальновійськових статутів є важливими детермінантами вчинення нестатутних взаємовідносин між військовослужбовцями [1, с. 8–9].

Неадекватність правового регулювання, занижені або занадто завищені вимоги до поведінкових характеристик відповідних суб'єктів, наявність прогалин у регулюванні поведінки, або занадто жорстка, дріб'язкова правова регламентація все це є чинниками збільшення питомої ваги протиправної поведінки у структурі юридично значущої поведінки військовослужбовця. Крім того, негативний вплив на правомірну поведінку чинить також дублювання обов'язків окремих посадових осіб (за виховання особового складу, за забезпечення дисципліни тощо). Бажання законодавця охопити всі можливі варіанти його зобов'язаних дій, передбачити щодо нього максимально широке коло обов'язків, а у разі будь-якої екстраординарної ситуації мати юридичні підстави для притягнення його до юридичної відповідальності не завжди дають позитивний результат та не створюють загального тла правомірної поведінки у військовому підрозділі.

Прагнення законодавця перестрахуватися, завищуючи нормативні вимоги до поведінки військовослужбовців, особливо командирів різного рівня, на практиці розмиває реальні юридичні підстави для притягнення дійсно винних у вчиненні правопорушення військовослужбовців до

юридичної відповідальності. З цього приводу В. В. Бондарев, аналізуючи нестатутні взаємовідносини, вбачає проблему у тому, що вони беруть свій початок у гіпертрофії статутних відносин у всій системі військової ієрархії, тобто в основі їх детермінації є нерівноправне становище представників однієї ланки військової ієрархії, яке поєднано з виконанням обов'язків зі служби та неминуче призводить до суперечностей між ними [2, с. 11].

Практиці відома велика кількість випадків притягнення командирів взводів, рот та інших військовослужбовців до дисциплінарної відповідальності за неналежне ставлення до виконання своїх функціональних обов'язків щодо виховання особового складу, вжиття заходів стосовно недопущення вчинення злочинів підлеглими військовослужбовцями. Можна згадати випадок, коли військовослужбовця строкової служби, який прислужив трохи більше півроку, відповідно до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» та положення про проходження військової служби направили у відпустку. Повернувшись додому та зустрівшись з друзями він розпив спиртні напої і після цього, взявши свій мотоцикл, поїхав з пасажиром по селу. Не впоравшись з керуванням транспортного засобу, він вчинив дорожньо-транспортну пригоду, внаслідок якої пасажир отримав тяжкі тяжкості тілесні ушкодження. При цьому за місцем його служби було притягнуто до дисциплінарної відповідальності його командирів, відповідно до того, що у Статуті внутрішньої служби Збройних Сил України на них покладаються обов'язки з виховання та попередження вчинення злочинів.

З цього приводу виникає закономірні питання: по-перше, чи можна вже сформовану людину, яка має вік більше ніж вісімнадцять років за півроку проходження військової служби виховати або перевиховати, сформувану нову особистість. Наприклад, В. В. Бондарев, проводячи кримінологічний аналіз нестатутних взаємовідносин серед військовослужбовців стверджує, що прояви, багато в чому схожі з так званою «дідівщиною», поширені серед підлітків у школах, інтернатах, технікумах, молодіжних гуртожитках тощо, а також серед тих, життєві орієнтири яких «шліфуються» в умовах неписаних «законів вулиці». Цим же автором було проведене опитування військовослужбовців, яке показало, що лише до восьми відсотків з них застосовувалося до призову на службу приводи в міліцію, заходи адміністративного чи громадського впливу. Проте досвід безпосередньої участі у бійках отримали до армії сорок три відсотки, шістдесят відсотків – готові до того, щоб застосовувати насильство у відповідь [2, с. 1–2]. Це свідчить про те, що на військову службу потрапляють особи, яких змінити у деяких випадках важко, навіть за весь час служби.

І, по-друге, чи могли командири, знаходячись на значній відстані від місця проведення відпустки військовослужбовцям попередити вчинення ним указанного злочину. У зв'язку з цим, вважаємо, що такі завищені вимоги до командирів різних рівнів не сприяють забезпечення законності, правопорядку та суворої військової дисципліни, сприяють прихованню реального стану речей, який має місце у дійсності. У соціологічній літературі чітко вказано, що система соціального контролю може стати контрпродуктивною у разі домінування у ній завищеної, максимально ригористичної системи оцінок соціальних відхилень [3, с. 504]. Проте це не означає, що слід скасувати обов'язки відповідних командирів щодо забезпечення законності, правопорядку, військової дисципліни, підвищення рівня як загальної, так і правової культури військовослужбовців. У той же час, у першу чергу, слід змінити сформовану практику притягнення командирів до різних видів юридичної відповідальності за такими формальними ознаками. При цьому слід продовжувати вживати заходи щодо підвищення рівня правосвідомості і правової культури як командирів, так і всього особового складу.

Список бібліографічних посилань

1. Моргуленко Е. А. Причины и меры предупреждения нарушений уставных правил взаимоотношений военнослужащих при отсутствии между ними отношений подчиненности : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. М., 2003. 31 с.
2. Бондарев В. В. Нестатутні взаємовідносини серед військовослужбовців Збройних Сил України: кримінологічний аналіз та попередження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2001. 28 с.
3. Социология. Основы общей теории : учеб. для вузов / отв. ред. Г. В. Осипов, Л. Н. Москвичев. М. : Норма-Инфра, 2002. 912 с.

Одержано 07.03.2019